

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A81/009

29 oktober 1981

HONGAARSE BRIEF VOOR POOLSE VAKBOND SOLIDARITEIT

Tijdens het recente congres van de onafhankelijke Poolse vakbond Solidariteit werd een brief voorgelezen, die de Hongaarse vakbondsleider aan Solidariteitsvoorzitter had geschreven. De toon van deze brief werd in de Westerse pers als zeer positief beschreven. Bij nadere beschouwing lijkt de brief echter wel eens veel minder positief bedoeld te kunnen zijn en zelf in nauw overleg met de Sowjet-Unie tot stand te zijn gekomen.

Alvorens nader in te gaan op de brief van zal in dit rapport eerst een globaal overzicht worden gegeven van Hongaarse reacties op de ontwikkelingen in Polen in de afgelopen tijd. Daaruit valt te concluderen, dat de Hongaarse leiding de Poolse problemen weliswaar als een interne Poolse zaak zegt te willen zien, doch dat zij zich als het erop aankomt toch aansluit bij andere Warschaupakt-landen, die het socialisme in Polen op onaanvaardbare wijze bedreigd achten. Men moet er daarom vanuit gaan dat Hongarije in geval van een Warschaupakt-interventie in Polen niet afzijdig zal blijven.

Gelet op de goede contacten die enkele Nederlandse politieke partijen en de Nederlandse vakbeweging in Hongarije hebben, is het interessant de Hongaarse opstelling tegenover de Poolse ontwikkelingen nader te beschouwen.

Standpunten van de Hongaarse CP in de Poolse kwestie

Terwijl vanuit Oost-Europese hoofdsteden als Moskou, Praag en Oost-Berlijn eigenlijk vanaf het begin van de arbeidsonrust in Polen (zomer 1980) doorlopend oproepen aan de partijleiding aldaar werden gedaan om de wanorde krachtig te bestrijden, uitten de Hongaarse leiders zich zeker de eerste maanden veel terughoudender : Zij behandelden de hele zaak als een interne Poolse aangelegenheid en achtten de Poolse CP mans genoeg om zelf voor een oplossing zorg te dragen. Deze terughouden de Hongaarse opstelling werd duidelijk verwoord in een desbetreffende resolutie, die het CC-plenum van de MSZMP (de Hongaarse CP) in oktober 1980 aannam.

Toen in de loop van maart j.l. de spanning rond Polen erg hoog opliep, veranderde de Hongaarse houding evenwel. Partijleider verklaarde in die dagen dat de problemen in Polen er mede de oorzaak van waren dat sommige Hongaren steeds meer kritiek leverden op de eigen samenleving. Op 25 maart werd Solidariteit in de officiële Hongaarse media er voor het eerst van beschuldigd erop uit te zijn de spanning en chaos te vergroten en onderdak te bieden aan "contra-revolutionaire krachten". In overeenstemming hiermee sprak het CC-plenum, dat op 27 maart bijeenkwam, uit dat de Poolse problemen weliswaar intern opgelos dienden te worden, maar dat er intussen in Polen wel degelijk sprake was van een steeds openlijker optreden van anarchistische en vijandelijke krachten, die het socialisme aldaar bedreigden. De Hongaarse partijleiding raakte blijkbaar beducht voor een mogelijk uitstralings-effect *).

Nadat de spanning rond Polen in april was teruggelopen, nam Budapes weer een soepeler houding aan. Begin mei zond de Hongaarse staatstelevi- sion op een tijdstip met een hoge kijkdichtheid - een documentaire over Polen uit, waarin ook een interview met voorkwam **).

*) Op 2 juli jl. verscheen in "The Guardian" een artikel van de bekende Hongaarse dissident . Hij beweerde, dat tijdens het plenum van 27 maart een geheime rede had gehouden, waarin hij onder meer aangaf, dat de ontwikkelingen in Polen enige weerklink begonnen te krijgen in kringen van intellectuelen en jongeren in Hongarije : Een straffer bewind zou derhalve volgens nodig zijn

**) Voorzover dezerzijds bekend, was dit de enige keer dat in een der Warschaupakt staten via de televisie een interview met werd uitgezonden.

Toen in de tweede helft van mei de Sowjet-Unie en haar trouwste bondgenoten zich weer steeds dreigender jegens Polen uitlieten, werd ook de Hongaarse toon weer veel harder *). Op 13 juni schreef het partijdagblad Nepszabadsag zelfs, dat anti-socialistische krachten in Polen probeerden de macht te grijpen en dat er sprake was van een aanzwellende golf van anti-communisme en anti-sowjetisme. Het CC-plenum van de MSZMP dat op 18 en 19 juni bijeenkwam riep alle Poolse communisten en "echte patriotten" op om de contra-revolutie een halt toe te roepen. Voorts werd toen uitgesproken, dat de ultimatieve brief, die het CC-CPSU op 5 juni aan de Poolse partijleiding had gestuurd, "principeel correct was" en "op tijd was verzonden". Op 22 juni bracht de MSZMP-functionaris **) een bezoek aan Warschau om een brief aan de Poolse partijleiding te overhandigen. In deze brief zou de Hongaarse partijtop haar formele instemming met de CPSU-brief hebben betuigd, zij het dat tevens de toezegging zou zijn gedaan dat de Hongaren de Polen zouden steunen bij hun poging om op eigen kracht de moeilijkheden te boven te komen ***).

Andere Hongaarse reacties op de Poolse ontwikkelingen

Volgens sommige berichten zou de vrĳe Poolse vakbond Solidariteit zijn uitgenodigd voor het in december 1980 gehouden congres van de Centrale Raad van Hongaarse Vakbonden, de S.Z.O.T. De uitnodiging zou echter verzonden zijn via de officiële Poolse vakbeweging, die deze pas op het laatste moment zou hebben doorgegeven aan de leiding van Solidariteit. Solidariteit meende toen voor de uitnodiging te moeten bedanken, met als excuus dat de voorbereidings

-
- *) Het lijkt aannemelijk dat deze verscherpte toonzetting het gevolg was van aandrang vanuit Moskou, en wel via (lid CC-CPSU en hoofd CC-afdeling voor internationale informatie) die medio mei de Hongaarse partijleiding bezocht.
 - **) is CC-lid en hoofd van de CC-afdeling buitenland. (Zie SBP-rapport nr. 532 van 7 april 1981)
 - ***) Voorzover dezerzijds bekend, is de tekst van de Hongaarse brief niet gepubliceerd.

tijd te kort was *).

Op 27 april j.l. publiceerde het CPN-dagblad De Waarheid een interview met , de secretaris-generaal van de S.Z.O.T. **).

Gevraagd naar zijn mening over Solidariteit antwoorde , dat hij nog geen oordeel had : "We hebben hen nooit ontmoet en kennen hen nog niet goed" ***).

In de eerste helft van september bracht een delegatie van het wetenschappelijk bureau van de CPN, het IPSO, een bezoek aan het Instituut voor Maatschappijwetenschappen van de MSZMP ****). Na afloop schreef één van de leden van de IPSO-delegatie, , dat hij de indruk had dat de Hongaren zich zeker op bepaalde punten in hun standpuntbepaling duidelijk afzetten tegen Solidariteit *****).

Dat de ontwikkelingen in Polen ook niet onopgemerkt voorbij zijn gegaan aan de Hongaarse dissidenten is gebleken uit bovenvermelde uitspraken van de MSZMP-leiding.

-
- *) Het is dezerzijds niet bekend of de uitnodiging aan Solidariteit als zodanig was gericht of dat de invitatie persoonlijk betrof.
- **) Dit interview vond plaats tijdens het bezoek, dat op uitnodiging van de F.N.V. van 21 tot 23 april aan Nederland bracht. Met zijn komst beantwoordde hij het bezoek dat FNV-voorzitter in mei 1980 op uitnodiging van de SZOT aan Hongarije had gebracht.
- ***) Begin juli werd vernomen, dat weliswaar was te beschouwen als een orthodoxe, dogmatische communist, doch dat hij inzake Polen en Solidariteit zo langzamerhand een gematigd liberaal standpunt was gaan innemen. Deze verandering zou echter waarschijnlijk meer gebaseerd zijn op pragmatische overwegingen dan op principiële gronden.
- ****) Het Instituut voor Politiek en Sociaal Onderzoek (IPSO) had medio april 1980 bezoek ontvangen van een delegatie van het genoemde Hongaarse instituut.
- *****) schreef in De Waarheid van 26 september : "Het debat over bedrijfseconomie werd niet zozeer beheerst door voorbeelden uit eigen land dan wel door de situatie in Polen. Zo worden bij voorbeeld directies van staatsbedrijven (evenals in Polen) benoemd door de betreffende ministeries in plaats van gekozen door de bedrijfsarbeiders. De heftigheid waarmee verschillende Hongaarse gesprekspartners deze laatste mogelijkheid als principieel onverenigbaar met staatseigendom bestreden, kan alleen maar begrepen worden tegen de achtergrond van de conflicten tussen Solidariteit en de Poolse regering, die zich onder andere op deze kwestie toespitsen.

Uit persberichten valt bovendien op te maken dat er contact bestaat tussen Solidariteit en in ieder geval een Hongaarse dissidentengroepering, de S.Z.E.T.A. *)

Hongaarse opstelling tegenover het Solidariteitscongres

Er was in Hongarije levendige belangstelling voor het eerste landelijke congres van Solidariteit, dat zoals bekend in twee gedeelten werd gehouden: Het eerste deel van 5 tot 10 september en het tweede van 26 september tot 7 oktober

De Hongaarse bevolking werd via de eigen pers op de hoogte gehouden van de gang van zaken tijdens het congres. De ondertoon in de berichtgeving was, dat alhoewel Polen zich in ernstige economische moeilijkheden bevond, Solidariteit op geen enkele wijze behulpzaam was bij het oplossen van die problemen. Op 6 september schreef Nepszabadsag zelfs dat "extremistische elementen" binnen Solidariteit erop uit waren de sociale spanning verder op te voeren.

De toonzetting in de Hongaarse media werd nog veel scherper nadat op 9 september op het Solidariteitscongres mededeling was gedaan van het appèl aan de arbeiders in andere Oosteuropese landen (exclusief Joegoslavië) om eigen vrije vakbonden op te richten, waarbij hen steun van Solidariteit werd aangeboden. Op 11 september verscheen de eerste scherpe veroordeling van dit appèl in Nepszabadsag, terwijl op 14 september in de kolommen van hetzelfde blad expliciet werd bedreigd met een eventueel gezamenlijk optreden van de Warschaupakt-partners tegen Solidariteit. (In geen der andere Warschaupakt-staten ging men op dat moment zover!). Rond 17 september vonden in Hongarije de eerste

*) De S.Z.E.T.A. is een groepering van Hongaarse dissidenten (vooral sociologen), die zich met name bezighoudt met de bestudering en bestrijding van armoede in de Hongaarse samenleving. Volgens de Neue Zürcher Zeitung van 1 augustus 1981 hebben 24 door Solidariteit geselecteerde Poolse kinderen een twee-weekse, door S.Z.E.T.A. georganiseerde vakantie in Hongarije doorgebracht. De Hongaarse overheid zou met frisse tegenzin medewerking hebben verleend.

protestbijeenkomsten van arbeiders en wetenschappers tegen het Solidariteits appèl plaats. Het spontane karakter van deze bijeenkomsten valt overigens ernstig te betwijfelen, al was het alleen maar omdat op dat moment de tekst van het appèl nog niet gepubliceerd was in de Hongaarse pers *).

Met het naderen van het tweede gedeelte van het congres werden de reacties in de Hongaarse media steeds scherper. Zo publiceerde Nepszava (het dagblad van de S.Z.O.T.) op 19 september een uitgebreid commentaar, waarin het appèl van Solidariteit werd verworpen als een inmenging in de interne Hongaarse zaken. Gesteld werd onder meer dat de vakbonden allereerst klasse-organisatie zijn die een internationalistische taak hebben en dat Solidariteit derhalve in haar internationaal appèl veeleer de onderdrukking van de arbeiders in Engeland en de V.S. en de agressieve oorlogspolitiek van de V.S. aan de kaak had moeten stellen. Voorts werd opgemerkt dat, nu de officiële Poolse vakbonden hun plicht hadden verzaakt, Solidariteit dit had goed te maken en moest gaan strijden voor een herleving van het socialisme **).

De brief van

Tegen deze achtergrond was het opmerkelijk dat de Hongaarse vakbondsleider zich met een brief wendde tot en hem verzocht deze brief voor te lezen tijdens het tweede gedeelte van het Solidariteitscongres.

las de op 23 september gedateerde brief op 2 oktober voor. Uit de brief bleek dat de S.Z.O.T. door Solidariteit was uitgenodigd om aanwezig te zijn tijdens het eerste congresgedeelte, maar dat op 4 september negatief had geantwoord op de uitnodiging, omdat die te laat zou zijn ontvangen ***). Op een eventuele deelname aan het tweede congresgedeelte zou hij later nog terugkome

*) De volledige tekst van het appèl werd eerst op 27 september in Nepszava gepubliceerd, voorzien van een vernietigend commentaar. (Voorzover dezerzijds bekend, is het appèl in de andere Warschaupakt-staten niet gepubliceerd).

**) Deze opmerking was wellicht bedoeld als een opening naar gematigde kringen binnen Solidariteit.

***) Van de Oosteuropese vakbonden was alleen de Joegoslavische vertegenwoordigd op het congres. Of naast de Hongaarse en de Joegoslavische vakbeweging ook nog vakbonden uit andere Oosteuropese landen waren uitgenodigd is dezerzijds niet bekend.

zo had in zijn brief van 4 september verder geschreven. In zijn brief van 23 september, gericht aan "de heer te Gdansk", schreef dat de Hongaarse vakbondsleden geschokt waren door het appèl ("een inmenging in onze interne zaken") en dat men daarom ook het tweede gedeelte van het congres niet kon bezoeken. Daarna las behoorlijk de les, onder andere door te schrijven dat de éénjarige vakbond Solidariteit er beter aan zou doen om, in plaats van adviezen aan anderen te geven, eens advies in te winnen bij een ervaren bond als de S.Z.O.T. Vervolgens somde de hoofdpunten op uit het commentaar, dat Nepszava op 19 september publiceerde *). Hij concludeerde dat het Solidariteitscongres, bewust of onbewust, een anti-socialistisch en anti-Sowjet standpunt had ingenomen, waaraan hij en de zijnen geen deel wilden hebben. besloot zijn brief als volgt : "Waarde , met het oog op onze internationalistische plicht en op de oude Pools-Hongaarse vriendschap, zijn wij bereid te allen tijde met u te spreken over de taak en de rol van de vakbeweging **).

, die de brief volgens het Joegoslavische persbureau Tanjug als een doorbraak binnen de Oosteuropese vakbeweging ervoer, reageerde met een brief, waarin hij uitnodigde om naar Gdansk te komen om met eigen ogen waar te nemen hoe bepaalde media een vertekend en onjuist beeld van Solidariteit gaven.

Op 11 oktober schreef Nepszabadsag evenwel dat een gesprek tussen de S.Z.O.T. en Solidariteit onmogelijk was, omdat in zijn antwoord aan niet concreet was ingegaan op de gestelde vragen en de gemaakte opmerkingen ** Nepszabadsag haalde tevens fel uit naar het uiteindelijk door het Solidariteitscongres aangenomen program : Het congres had gekozen voor een program van de anarchie en voor een weg van wanorde.

De betekenis van de brief van

De brief van kreeg in de Westerse media veel aandacht en werd gekarakteriseerd als een opening naar een dialoog en een serieuze poging om een confrontatie te voorkomen. Degenen die de brief zo interpreteerden werden

*) Dit commentaar voegde overigens integraal als bijlage bij zijn brief.

**) De brief van werd eerst op 7 oktober integraal in Hongarije gepubliceerd, en wel in Nepszava.

***) De antwoordbrief van is tot op heden in Hongarije niet gepubliceerd.

vervolgens onaangenaam verrast door de negatieve stellingname van Nepszabads op 11 oktober. Zij probeerden deze veranderde stellingname te verklaren door er vanuit te gaan, dat de Warschaupakt-partners (mèt name de DDR en Tsjechoslowakije) niet akkoord waren gegaan met het dialoog-aanbod van en de Hongaren onder zware druk hadden gezet om er in hun partijblad afstand van te nemen.

Er waren echter ook andersluidende evaluaties. Zo schreef *) op 14 oktober in De Waarheid dat het appèl van Solidariteit tot stand was gekomen buiten aanwezigheid van en met slechts een deel van de afgevaardigden in de zaal aanwezig : Het appèl droeg derhalve een "provocatorisch karakter **). Volgens was de brief van (weliswaar een afwijzende reactie op het appèl, maar de bereidheid tonend tot voortgaand contact) dan ook in elk geval redelijker dan een aantal andere onbesuisde reacties ***

Dezerzijds bestaat de indruk dat beide voornoemde beoordelingen wel eens onjuist zouden kunnen zijn. Deze zienswijze is gebaseerd op de overweging, dat , gezien zijn positie ****) en gelet op het bezoek dat hij medio

*) is lid van het partijbestuur van de CPN en secretaris buitenland. Hij voerde eind september 1981 in Warschau overleg met Poolse partijfunctionarissen.

**) Ziet het appèl dus als een provocatie van radicale Solidariteitsleden, van bevriende zijde werd inmiddels vernomen, dat ook in Poolse ambtelijke kringen geruchten circuleren, als zou het appèl een provocatie zijn, maar dan wel van de zijde van of wel de CPSU of wel orthodoxe Poolse partijkringen.

***) had zijn artikel voor De Waarheid ongetwijfeld reeds geschreven voordat hij kennis had kunnen nemen van de stellingname van Nepszabads op 11 oktober.

****) staat bekend als een vertrouweling van en is sedert de zestiger jaren lid van het politburo van de MSZMP, terwijl hij reeds enige jaren voorzitter is van het Wereldverbond van Vakverenigingen, een geheel door Moskou gedomineerde communistische mantelorganisatie.

september bracht aan de Sowjetrussische vakbondstop *), stellig zijn brief van 23 september aan niet op eigen initiatief en zonder rugdekking zal hebben geschreven, maar ongetwijfeld met toestemming van de Hongaarse partijtop en in overleg met de Sowjetrussische leiders. In dit verband is het opmerkelijk, dat in het slotcommuniqué na 's overleg in Moskou **) onder andere werd gezegd dat beide partijen steun zullen blijven verlenen aan de Poolse arbeidersklasse en de officiële vakbonden, maar ook aan andere progressieve krachten in Polens vakbeweging. Het lijkt niet onmogelijk, dat de laatste zinsnede ruimte moest bieden voor een opening naar de gematigde stroming binnen Solidariteit met de bedoeling de gematigden en de radicalen tegen elkaar op te zetten en uit te spelen ***). Het aanbod van om tot een gesprek te komen paste zeer wel in een dergelijk plan. Tijdens zo'n gesprek tussen en zou de eerste de laatste duidelijk hebben kunnen maken hoe gevaarlijk en verwerpelijk de ideeën van de radicale Solidariteitsleden waren ****).

-
-) Radio Budapest meldde op 15 september dat een vakbondsdelegatie onder leiding van naar Moskou was vertrokken op uitnodiging van de Sowjetrussische vakbondstop.
 - *) Dit communiqué werd gepubliceerd in het Sowjetrussische vakbondsblad Trud van 20 september 1981.
 - **) Dat in september in het Oostblok nog tussen deze twee stromingen werd onderscheiden, bleek bijvoorbeeld duidelijk uit een interview dat het Westduitse weekblad Der Stern met had. Tijdens dit interview, dat voor of op 27 september 1981 moet zijn gehouden en dat op 1 oktober werd gepubliceerd, maakte een scherp onderscheid tussen Solidariteitsleden als enerzijds en de K.O.R-aanhang anderzijds.
 - ****) In de Westerse media is men er waarschijnlijk al te vanzelfsprekend vanuit gegaan, dat een eventueel onderhoud tussen en een dialoog naar Westerse snit zou zijn geweest. Wellicht was in dezen ook te optimistisch toen hij op 's brief van 23 september antwoordde dat deze maar naar Gdansk moest komen om zich met eigen ogen en oren een beeld te vormen over de werkelijke aard van Solidariteit.

Toen tijdens het tweede gedeelte van het congres allengs duidelijker werd, dat de gematigden niet bereid of in staat waren de radicalen in te tomen, werd het echter tijd het aanbod van weer ongedaan te maken. Dit geschiedde dan middels het reeds gememoreerde artikel in Nepszabadsag van 11 oktober.

Tenslotte

De brief van aan moge dan niet geleid hebben tot een breuk binnen Solidariteit en een daaruit resulterende beteugeling van de radicale krachten, zij heeft voor het Oostblok toch wel voor een positief neveneffect in het Westen gezorgd. Door toch maar aan te bieden met hem aan één tafel te gaan zitten heeft als vertegenwoordiger van de Hongaarse vakbeweging én van het Wereldvakverbond toch wel degelijk aan krediet gewonnen in de Westerse wereld.